

Εκπαιδευτική δράση: 1821 μέτρα σε 200 δευτερόλεπτα. Ο Δρόμος της Επανάστασης στο Γεράκι Λακωνίας

1. Το Ρέλλειο

Το Ρέλλειο είναι η πατρογονική εστία του Γερακίτη Νικόλαου Ρέλλα, ο οποίος πρόσφερε το διώροφο οίκημά του για τη στέγαση του παρθεναγωγείου του Γερακίου κατά το χρονικό διάστημα 1893–1931. Σήμερα φιλοξενείται στο εν λόγω κτήριο η Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Συλλόγου Γερονθρών. Ο Νικόλαος Ρέλλας συγκαταλέγεται στη χορεία των δωρητών και ευεργετών του Γερακίου, οι οποίοι ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα ακολούθησαν το πρότυπο της φιλοπατρίας των αγωνιστών του '21, με σκοπό την πρόοδο και ανάπτυξη της χώρας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Τ. Αθ. Γριτσόπουλος, *Ιστορία του Γερακίου*, Αθήναι 1982, 456.

2. Η Κοίμηση της Θεοτόκου

Ο καθεδρικός ναός της Κοίμησης στην πάνω μεριά του χωριού ιδρύθηκε το έτος 1702 στον αρχιτεκτονικό τύπο της τρίκλιτης, τρουλαίας βασιλικής, με τρεις ημικυκλικές αφίδες στα ανατολικά και μεταγενέστερο (του 19ου αι.) διώροφο νάρθηκα στα δυτικά. Στη νοτιοδυτική εξωτερική πλευρά έχει κατασκευαστεί υψηλό, λίθινο κωδωνοστάσιο του έτους 1872. Στη νότια πλευρά έχουν γίνει επισκευές στα ανοίγματα κατά τα έτη 1854, 1872 και 1871. Στο εσωτερικό του ναού και συγκεκριμένα στον τρούλο, στο τύμπανο και στα σφενδόνια σώζονται τοιχογραφίες με τις μορφές του Παντοκράτορος, των Προφητών και των τεσσάρων ευαγγελιστών, αντίστοιχα, που χρονολογούνται στις αρχές του 18ου αιώνα. Στον κυρίως ναό, η τοιχογράφηση της κατώτερης ζώνης των τοίχων έγινε από τον Ευάγγελο Μαυρικάκη το έτος 1956. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο έχει επιχρυσωθεί το 1735 με δαπάνη του ιερομόναχου Ιερεμία από το Αδάμι Αργολίδας. Η Παναγία Βρεφοκρατούσα του τέμπλου φέρει αργυρή επένδυση με εγχάρακτη επιγραφή που αναφέρει ότι η δεσποτική εικόνα φιλοτεχνήθηκε στη Μοσχοβία το 1690, με δαπάνες του προηγούμενου της αγιορείτικης, ρωσικής μονής του Αγίου Παντελεήμονος Δανιήλ Μπράτη, ο οποίος είχε καταγωγή από το *Ύεράκι*.

3. Το Δεσποτικό

Το Δεσποτικό ήταν το σπίτι του δεσπότη, δηλαδή του εκάστοτε επισκόπου Έλους που είχε την έδρα του στο κεφαλοχώρι του Γερακίου στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Τα κατάλοιπά του σώζονται σε μικρή απόσταση βόρεια του καθεδρικού ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στην πάνω μεριά του χωριού. Σε μία στατιστική έκθεση του 1829 αναφέρεται ότι

πυρπολήθηκε από τα τουρκο-αιγυπτιακά στρατεύματα του Ιμπραήμ πασά το 1825. Ο τελευταίος επίσκοπος Έλους που κατοίκησε σε αυτό ήταν ο Άνθιμος Σκαλιστήρης (1811–1821), ο οποίος θυσίασε τη ζωή του για την απελευθέρωση της πατρίδας.

Καταγραφή: Ελευθερία Ζάχου, Μαθήτρια Β΄ Λυκείου

4. Το Σπίτι του Καραμάνου

Στη συνοικία Σκούμπη, λίγο πιο πάνω από την Κάτω Βρύση και τον βυζαντινό ναό του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, σώζονται τα ερείπια της οικίας του Φιλικού και αγωνιστή του '21 Αθανάσιου Καραμάνου, ο οποίος συγκρότησε με δικές του δαπάνες ένοπλο σώμα και έλαβε μέρος σε πολλές μάχες στην Πελοπόννησο. Για τις εκδουλεύσεις του προς την πατρίδα τιμήθηκε με αριστείο.

5–6. Πάνω Βρύση – Σπηλιά του Παπά

Στην Πάνω Βρύση του χωριού αρχίζει μονοπάτι που οδηγεί βόρεια στη Σπηλιά του Παπά. Η τοπική παράδοση συνδέει τη σπηλιά αυτή με την επιδρομή των τουρκο-αιγυπτιακών στρατευμάτων του Ιμπραήμ πασά στο Γεράκι το 1825.

Τον Σεπτέμβριο του 1825 ο Ιμπραήμ με χιλιάδες στρατό και ιππείς βαδίζει προς το χωριό μας το Γεράκι. Στο πέρασμά του αφήνει παντού καπνούς στάχτες και αποκαΐδια. Τίποτα δεν μένει όρθιο από τη λύσσα του βάρβαρου, τουρκο-αιγύπτιου κατακτητή. Οι Γεράκιτες, ξέροντας τι τους περιμένει, εγκαταλείπουν γρήγορα το χωριό και κρύβονται στα βουνά του Πάρωνα προσπαθώντας να σώσουν το πολυτιμότερο αγαθό, τη ζωή τους. Τρία γενναία παλικάρια όμως ο Βράτης, ο Τσερώνης και ο ιερέας του χωριού, ο παπα-Μουρτζίκος δεν θέλησαν να εγκαταλείψουν το χωριό αμαχητί. Έμειναν και περίμεναν στην πλατεία.

Ο Ιμπραήμ, αφού πλησίασε στο χωριό έστειλε τρεις ανιχνευτές για να συγκεντρώσουν πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση που επικρατούσε. Όταν έφτασαν στην πλατεία οι εχθροί, τα δύο παλικάρια και ο παπα-Μουρτζίκος, με έναν αιφνιδιασμό βρέθηκαν στις πλάτες τους. Καθένας τους είχε αναλάβει και από έναν αράπη. Ο Βράτης και ο Τσερώνης χωρίς να χάσουν χρόνο φόνευσαν τους ανιχνευτές και έτρεξαν για να μην τους προλάβουν οι υπόλοιποι Τούρκοι. Ο παπα-Μουρτζίκος, όμως, αφού απόπλισε τον έναν αράπη δίστασε να τον θανατώσει. Η θρησκευτική του συνείδηση δεν του επέτρεπε να αφαιρέσει τη ζωή ανθρώπου, έστω και αν αυτός ήταν εχθρός. Ακολούθησε λοιπόν τη φωνή της ψυχής του και άφησε τον αράπη ελεύθερο. Ύστερα έτρεξε έξω από το χωριό, πέρασε από την Πάνω Βρύση και κατευθύνθηκε προς τα βουνά. Ο αράπης όμως χωρίς να χάσει καιρό

ειδοποιεί τους δικούς του και ξεχνώντας τον ευεργέτη που πριν από λίγο του χάρισε τη ζωή κατευθύνει τους έφιππους προς το μέρος που διέφυγε ο παπα-Μουρτζίκος. Μία άγρια καταδίωξη αρχίζει. Ο ιερέας προσπαθεί να γλιτώσει και καθώς βλέπει ότι τον πλησιάζουν κρύβεται σε μία σπηλιά που βρίσκεται μπροστά του. Οι τουρκο-αιγύπτιοι στρατιώτες όμως τον ανακαλύπτουν και τον σφάζουν μέσα στη σπηλιά. Πλήρωσε έτσι ο παπάς με το αίμα του τη χάρη που έκανε στον ίδιο του τον εχθρό. Από τότε η σπηλιά αυτή ονομάστηκε Σπηλιά του παπά. Αμέσως μετά ο Ιμπραήμ έκανε το χωριό μας από άκρη σε άκρη, όπως έκανε και σε κάθε μέρος από το οποίο πέρασε.

Καταγραφή: Χρήστος Μαρουδάς, Μαθητής Β΄ Λυκείου

7. Ευαγγελίστρια

Ο ναός της Ευαγγελίστριας ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του μονόχωρου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού, με τρούλο. Το εσωτερικό του κοσμείται με εξαιρετικής τέχνης τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο β΄ μισό του 12ου και στο δεύτερο μισό του 13ου αιώνα. Στην εκκλησιαστική απογραφή της επισκοπής Έλους του 1829 αναφέρεται ως *Μικρά Παναγίτζα*. Η αφιέρωσή του σχετίζεται με τον εορτασμό της ελληνικής παλιγγενεσίας ανήμερα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου.

8. Το Μοιροπουλαίικο

Στη συνοικία Σκούμπη βρίσκεται επίσης το σπίτι του Γερακίτη αγωνιστή του '21 Μοίρα Μοιρόπουλου. Στην πυργοκατοικία αυτή διέμεινε σύμφωνα με την τοπική παράδοση ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στο διάστημα της παραμονής του στο Γεράκι τον Σεπτέμβριο του 1825. Από εκεί ο Γέρος του Μοριά παρακολουθούσε τις κινήσεις των τουρκο-αιγυπτίων του Ιμπραήμ πασά που στόχευαν στην κατάπνιξη της ελληνικής επανάστασης.

Καταγραφή: Ηλίας Ζάχος, Μαθητής Α΄ Λυκείου

9. Τα Τουρκοκίβουρα

Η τοποθεσία Τουρκοκίβουρα βρίσκεται στην έξοδο του χωριού, κοντά στον Ιερό ναό του Αγίου Σώζοντα και στην Κάτω Βρύση του χωριού. Το τοπωνύμιο αποτελείται από δύο συνθετικά: το πρώτο είναι το όνομα *Τούρκος* και το δεύτερο η λέξη *κιβούρι* που σημαίνει τάφος. Οι Τούρκοι εγκαταστάθηκαν στο Γεράκι το 1463. Κατοικούσαν διασκορπισμένοι σε ολόκληρο το χωριό, αλλά και στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου που ήταν κατασκευασμένο από τους Φράγκους και το οποίο απελευθερώθηκε από αυτούς ύστερα από τον ερχομό των

Τούρκων. Οι Τούρκοι κρατούσαν αιχμάλωτους τους Γερακίτες και τους εξανάγκαζαν να δουλεύουν. Τα *Τουρκοκίβουρα* έλαβαν την ονομασία τους από το γεγονός ότι στη θέση αυτή οι Τούρκοι έθαβαν όσους Γερακίτες εναντιώνονταν στις εντολές τους. Η ετυμολογία και η σημασία της ονομασίας αυτής επιβεβαιώθηκε στη δεκαετία του '70, όταν η Αρχαιολογία του Μυστρά έκανε ανασκαφές πίσω από τον ναό του Αγίου Σώζοντα. Στην ανασκαφή αυτή βρέθηκαν απολιθωμένα ανθρώπινα οστά. Μάλιστα, ομολογείται από έναν γέροντα Γερακίτη, ο οποίος συμμετείχε στις ανασκαφές, ότι ανάμεσα σε δύο κεραμίδια βρέθηκε ανθρώπινο κρανίο και ανθρώπινοι βραχίονες. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι πίσω από αυτή την ονομασία κρύβεται μία πολλή μεγάλη ιστορία που σχετίζεται με τις ωμότητες των Τούρκων εναντίον των κατοίκων του Γερακίου. Οι Τούρκοι όμως, παρά τις βαρβαρότητες αυτές, δεν τόλμησαν να καταστρέψουν καμία εικόνα στους ναούς του χωριού και του Κάστρου.

Καταγραφή Αδαμαντία Τσίπουρα, μαθήτρια Β' Λυκείου

10. Κεντρική Πλατεία – Οικία Αναγνώστη Ν. Παπαγεωργίου

Στην κεντρική πλατεία του οικισμού υπήρχε παλαιότερα στη θέση του σημερινού «Μεγάλου Καφενείου» η οικία του προκρίτου και αγωνιστή του '21 Αναγνώστη Ν. Παπαγεωργίου.

Μ. Σόβολος, Η Αγορά – «το Μεϊντάνι» του Γερακίου και η δράση του δημογέροντα Νικολού Παπαγιώργη στα προεπαναστατικά χρόνια, *Ιστορίες και... ιστορίες της Κεντρικής Πλατείας Γερακίου (1790–1990)*, Πολιτιστικός Σύλλογος Γερονθρών, Γεράκι 2020, 9–13.